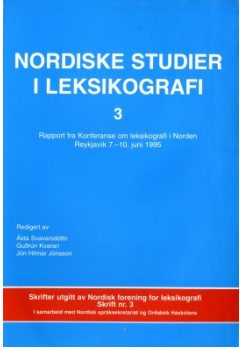

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Plasshensyn i tospråklige ordbøker	
Forfatter:	Helgi Haraldsson	
Kilde:	Nordiske Studier i Leksikografi 3, 1995, s. 185-194 Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, Reykjavík 7.-10. juni 1995	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Plasshensyn i tospråklige ordbøker

The maximum of information in a minimum of space is a natural goal in a bilingual dictionary such as H. Haraldsson's Russian-Icelandic dictionary (to appear in early 1996). Gradually, various methods have been developed to reach this goal, some of which can be seen in V. Berkov's Russian-Norwegian dictionary of 1987 (rev. ed. 1994). In this paper, the author describes some of the methods used in the dictionary to save space and condense information. He shows that among other things, precious space can be saved by means of a careful analysis of the semantics, distribution and stylistic value of synonyms.

Å spare plass — å formidle mest mulig informasjon på minst mulig plass — er en viktig faktor i praktisk leksikografi. I en ny russisk-islandsk ordbok (RIO) som ventes å utkomme i første halvdel av 1996 vies dette problemet stor oppmerksomhet. Utstrakt bruk av koder og andre plassbesparende tegn med klart definert funksjon hører til ordbokstekstens mest karakteristiske trekk. I denne artikkelen vil jeg fokusere på to aspekter som har med foretting av ordboksteksten å gjøre (jf. Wolski 1991:2837 ff.):

- Behandling av synonymrekker i bilingvale ordbøker
- Samleartikler med informasjon som angår flere parallelle lemmaer

1 Synonymrekker

1.1 Generelt om synonymer

Av flere grunner trenger synonymrekker spesiell oppmerksomhet og spesiell behandling ved utarbeidelsen av tospråklige ordbøker, bl.a. med hensyn til at to språk gjerne har liknende synonymrekker for en bestemt semantisk referanse. Norsk har f.eks. følgende rekke synonyme adjektiver: *behjertet, djerv, dristig, modig, tapper, fryktløs, uredd* o.fl.; *Norsk synonymordbok* fra 1974 (heretter NS) gir 17 synonymer til **modig**; i *Íslensk samheitaorðabók* fra 1985 (heretter IS) finner vi f.eks.: *hugrakkur, djarfur, frækinn, hugaður, hugprúður, kjarkmikill, ódeigur* — i alt gir IS 29 synonymer til **hugrakkur**; NS har bl.a. følgende synonymer til **kujon**: *feiging, knehøne, kryp, reddhare, svekling, tøffelheld, usselrygg*, i alt 21 synonymer. Under **gunga** gir IS: *hugleysingi, kveif, kveifa*, og det henvises ytterligere til *aumingi, bleyða, rola*; **aumingi** er oppført med 47 synonymer, **bleyða** med 24 og **rola** med 31 — riktignok med en god del overlapping. En russisk synonymordbok (*Slovar' sinonimov russkogo jazyka* 1968) gir 16 synonymer til **smelyj** 'modig', men bare ett til **trus** 'feiging', attpåtil nokså sjeldent (*zájač'ja dušá* 'haresjel').¹

¹Det er innlysende at ikke alle disse ordene er i daglig bruk. Av de 31 synonymene til **rola** i IS kjente undertegnede ikke 12, dvs. nesten 39%; min datter (som er primært norskstalende) kjente ikke 6 av 21 synonymer til det norske **kujon**, dvs. drøye 28%. I både mitt tilfelle og hennes ville de fleste likevel ikke bydd på vanskeligheter i en adekvat kontekst.

Kriteriene for hva som regnes som synonymer er vanskelig å fastslå definitivt og enda vanskeligere å følge konsekvent i praksis. Her vil en viss subjektivismen alltid gjøre seg gjeldende. Etter mitt skjønn er f.eks. begrepet synonymer tolket romsligere i IS enn i NS, men mer restriktivt i *Slovar' sinonimov* enn i NS; ifølge den russiske boken skal synonymer være "gjensidig utbyttbare i konkrete tekster". Forskjellige syn på spørsmålet kommer klart til syne i forordene til de tre bøkene. En ting har de alle felles: de er beregnet på morsmålsbrukere.

Synonymer med tilnærmedesvis samme semantikk kan være vidt forskjellige mht. stilistisk valør, spredning o.l. NS og *Slovar' sinonimov* finsorterer sine synonymer med utgangspunkt i at alle ord i en artikkel er synonymer til oppslagsordet, men ikke nødvendigvis til hverandre. Det forekommer meg at dette kriteriet ikke brukes i IS. — I NS brukes det ikke stilistiske markører; IS bruker to slike tegn: + (en hevet pluss) for å markere både "forældet", "sjeldent" og "regionalt", og ° (en hevet liten sirkel) for å markere slang, tvilsomme neologismer o.l. *Slovar' sinonimov* har en minutiøs differensiering mht. stilistiske nyanser.

En stor russisk tobinds synonymordbok, *Slovar' sinonimov russkogo jazyka* fra 1970, gir synonymrekker med detaljert karakterisering av forskjellene mellom de enkelte synonymene (både semantiske, stilistiske o.l.) og anfører tekstavsnitt der ordene forekommer i typisk funksjon i typiske omgivelser. Jeg mener dette er den optimale type synonymordbok, og slike verk må både i kildepråk og målpråk være et ønskemål for en som driver med tospråklig leksikografi.

1.2 Synonymer i tospråklige ordbøker

La oss se på hvordan synonymspørsmålet behandles i et utvalg tospråklige ordbøker. Jeg begrenser undersøkelsen til adjektiviske og substantiviske synonymrekker som alle er knyttet til begrepsfeltet MOT:

1.2.1 Adjektiv. Norsk dominant: *Modig*

- (1) NIO 1987:
behjertet (ritm.) djarfur, hugrakkur
djerv djarfur, hugaður
drístig djarfur, áræðinn
modig hugrakkur, kjarkmikill, djarfur, áræðinn; (*høyt.*) hugprúður;
(*handl.*) djarfmannlegur
tapper hugrakkur
fryktløs óttalaus, ókvíðinn
uredd (*person*) óhræddur, djarfur; (*opptreden*) djarflegur

Under (1) dreier det seg i alt om 11 ekvivalenter. *Djarfur* (5 ganger) og *hugrakkur* (3 ganger) har størst spredning, mens 7 ekvivalenter bare forekommer én gang. Referanse til hhv. handling og person belyses til en viss grad.

- (2) DIO 1992:
behjertet djarfur, hugaður, hugrakkur
djerv einarður, hispurslaus; djarfur, tvíræður
dristig 1. áræðinn, djarfur, djarflegur *en d. investering* áhættusöm fjárfesting; 2. frakkur
modig kjarkmikill, ókvíðinn, hugrakkur *en m. optræden*
tapper hugrakkur, hraustur
frygtløs óhræddur, kjarkmikill

Spredningen er: *djarfur* og *hugrakkur* 3 ganger hvert ord, *kjarkmikill* 2, de øvrige 9 ekvivalentene har én forekomst hver.

- (3) DIO 1957:
behjertet djarfur, hugrakkur
djerv djarfur, einarður, djarfmannlegur
dristig djarfur, áræðinn, djarflegur, ófeilinn, bíræfinn, djarflegur
modig hugrakkur, hugprúður, djarfur, áræðinn, einbeittur, djarflegur, ókvíðinn, stæltur, brattur, fjörugur
tapper hraustur, røskur, vaskur, frækinn; rösklegur, vasklegur
frygtløs óttalaus, óhræddur, ósmeykur, ókvíðinn, ófælinn

DIO 1957 oppviser stor variasjon i valg av ekvivalenter. Blant i alt 19 ekvivalenter forekommer 15 bare én gang. Også her er *djarfur* det sentrale ordet. Ordboken registrerer ikke hvorvidt referansen gjelder person, handling eller utseende (*djarfur* : *djarflegur* : *djarfmannlegur*).

- (4) EIO 1984:
courageous hugaður, hugrakkur, djarfur, ódeigur, áræðinn, hughraustur
brave hugaður, hugrakkur, hraustur, frækinn, djarfur
daring hugaður, djarfur, áræðinn
bold 1. hugaður, áræðinn, djarfur; 2. (um verknað) dirfskufullur; 3. frakkur, frekur
intrepid ótrauður, geiglaus, óhræddur, djarfur
fearless óhræddur, óttalaus; hugrakkur
undaunted óhræddur, óttalaus, ótrauður, sem lætur engan bilbug á sér finna

EIO 1984 oppviser stor spredning i valg av ekvivalenter: *hugaður* 4, *djarfur* 4, *hugrakkur* 3, *áræðinn* 3, *óhræddur* 3, *ótrauður* 2, *óttalaus* 2, *ódeigur* 1, *hughraustur* 1, *hraustur* 1, *frækinn* 1, *dirfskufullur* 1, *geiglaus* 1. Ingen ekvivalent dominerer helt. Bare i tilfellet **bold** gis det eksplisitt informasjon om hvilken ekvivalent kvalifiserer handling, ikke person (delbetydning 2).

1.2.2 Substantiv. Norsk dominant: *kujon*

- (5) NIO 1987:
kujon ragmenni, gunga, kújón
feiging hugleysingi, skræfa
reddhare lydda, hugleysingi
usling löðurmenni
dott: (1) ... (2) gunga, rola
kryster skræfa, lydda
kjerring (1) ... (2) (hversd. e. máll.) eiginkona; (humor) kerling (3) (*om mann*, hversd.) huglaus maður, raggeit

Eksemplarisk spredning. Intet av de norske ordene i synonymrekken oversettes med mer enn 2 islandske ekvivalenter; ingen av de 8 islandske ekvivalentene brukes mer enn to ganger.

- (6) EIO 1984:
coward raggeit, bleyða, heigull, kvefja, kveif, lydda, gunga, ragmenni, löðurmenni, skræfa
poltroon heigull, löðurmenni, raggeit, bleyða
craven heigull, raggeit, bleyða
dastard illmenni, þrælmenni, níðingur, varmenni

Tre av ekvivalentene, *raggeit*, *bleyða* og *heigull*, er knyttet til tre lemnaer.² Det mest sentrale oppslagsordet, *coward*, skiller seg ut ved å vise størst ekvivalentalternasjon, i alt 10 ekvivalenter. Typisk "embarras de richesse"!

- (7) CIED 1989:
raggeit coward
bleyða 1. (*heigull*) coward 2. (*læða*) female cat
heigull coward
kveif coward, milksop, weakling
gunga coward
skræfa coward

coward brukes 6 ganger og er nærmest den eneste engelske ekvivalenten. Av de 10 synonymene EIO 1984 gir for *coward*, uteblir 4 (*kvefja*, *lydda*, *ragmenni*, *löðurmenni*) i CIED 1989, der også *poltroon*, *craven* og *dastard* glimrer ved sitt fravær.

1.2.3 Synonymrekker i RIO

Under utarbeidelsen av RIO ble det stadig klarere hvor viktig behandlingen av synonymrekker er i en tospråklig ordbok. Dette førte til revisjon av en rekke synonymgrupper. Noen få eksempler:

²Webster 1978 definerer de engelske synonymene slik: a *coward* is, in a general sense, one who is afraid to meet danger, real or imaginary; a *poltroon* is a mean-spirited and contemptible coward; a *craven* is one who shrinks back at the approach of danger; a *dastard* is a sneaking, malicious coward

(8) Begrepet SKAM.

(a) Utkast:

позор^{1a} *m* skömm *f*⁹, smán *f*⁹, háðung *f*^{4c}, sneура *f*¹, hneisa *f*¹; óháefa *f*¹, svívirða *f*¹ (*неприличие*); како́й ~!, стыд и ~! þvílík smán {háðung}; э́то для него́ ~ *тж* þetta er honum til skammar {háðungar}; э́то стра́шный ~ *тж* það er háborin skömm að þessu; ~ им! ≈ skömm sé þeim! ◇ **выставить** {отда́ть} *кого-л. на* ~ ≈ setja¹ *e-n* í garastokkinn Δ навлéчь, покрýть ○; ~**ить**^{4a} *нсв* <св о> *В* svívirða^{2T},

срам^{1a} *I m* 1. (skömm *f*⁹, sneура *f*¹, svívirðing *f*⁴ 2. *прост.* (половые органы) ≈ blygðun(*in*) *f*⁹ **II** *в знач. сказ.* það er (synd og) skömm ◇ **мёртвые** ~у **не ймут** *погов.* ≈ hetjur falla, háðung flýg Δ **стыд**

стыд^{1b} *m* 1. skömm *f*⁹, smán *f*⁹, sneура *f*¹; испýтывать ~ *см* стыдýться; чýвство ~á blygðunartilfinning, skömmusta *f*¹; сгорéть со ~á verða^Δ miður sín af skömm; у *кого-л.* нет ~á {ни ~á ни сóвести} *e-r* kann^Δ ekki að skammast sín {er (alveg) blygðunarlaus⁴}; э́то ~ и срам {позор} *тж* þetta er til háborinnar skammar 2. (*позор*) háðung *f*^{4c}, hneisa *f*¹ 3. *см* стыдлýвость ◇ к ~у **своему** ...

(b) Etter justering (bl.a. vha. *Slovar' sinonimov russkogo jazyka* 1970):

позор^{1a} *m* skömm *f*⁹, háðung *f*^{4c}; óháefa *f*¹, svívirða *f*¹ (*неприличие*); како́й ~!, стыд и ~! þvílík skömm {háðung}; э́то для него́ ~ *тж* þetta er honum til skammar {háðungar}; э́то стра́шный ~ *тж* það er háborin skömm að þessu; ~ им! ≈ skömm sé þeim! ◇ **выставить** {отда́ть} *кого-л. на* ~ ≈ setja¹ *e-n* í garastokkinn Δ навлéчь, покрýть ○

срам^{1a} *I m* 1. smán *f*⁹, hneisa *f*¹ 2. *прост.* (половые органы) ≈ blygðun(*in*) *f*⁹ **II** *в знач. сказ.* það er (synd og) skömm ◇ **мёртвые** ~у **не ймут** *погов.* ≈ hetjur falla, háðung flýg Δ **стыд**

стыд^{1b} *m* 1. (чувство смущения, раскаяния) skömm *f*⁹, sneура *f*¹; испýтывать ~ *см* стыдýться; чýвство ~á blygðunartilfinning, skömmusta *f*¹; сгорéть со ~á verða^Δ miður sín af skömm; у *кого-л.* нет ~á {ни ~á ни сóвести} *e-r* kann^Δ ekki að skammast sín {er (alveg) blygðunarlaus⁴}; э́то ~ и срам {позор} *тж* þetta er til háborinnar skammar 2. (*позор*) háðung *f*^{4c}, hneisa *f*¹ 3. *см* стыдлýвость ◇ к ~у **своему** ...

Justeringen tar utgangspunkt i grundig vurdering av hvilke synonymer i hhv. russisk og islandsk svarer best til hverandre. Dette er enda viktigere enn plassbesparelsen (som i dette tilfellet ikke er iøynefallende).

Den viktigste erkjennelsen er denne: Når man lager en lemmabase (eventuelt — og fortrinnsvis — utstyrt med illustrerende brukseksempler) som bl.a. skal brukes som utgangspunkt for tospråklige ordbøker der vedkommende språk er kilde språk, er det viktig å definere nøye alle ledd i hver enkelt synonymrekke med hensyn til semantikk, bruksområde (distribusjon), hyppighet, stilistisk valør, bruk i faste uttrykk o.l. Dette er en nødvendig forutsetning for vellykket valg av ekvivalenter på målspråket, der man ideelt bør disponere over tilsvarende synonymutredning.

Min erfaring understreker og bekrefter den konklusjon V. Berkov har formulert omtrent slik: Alle "ensartede" lekskografiske oppgaver bør løses samlet for å sikre konsekvent behandling. Dette gjelder f.eks. konjunksjoner, preposisjoner, prefikser, suffikser og pronomen. Hit hører også egennavn, og disse bør først deles opp i temagrupper.

Dette er tatt til etterretning i arbeidet med en stor norsk-russisk ordbok under faglig ledelse av V. Berkov. De oppgavene jeg nettopp nevnte er tildelt visse personer og utelates foreløpig av de medarbeidere og/eller arbeidsgrupper som er i gang med de enkelte bokstaver.

2 Samleartikler og deres plassbesparende funksjon

Når leksikografen arbeider med to eller flere parallelle lemmaer som forekommer i samme type forbindelser, vil det være hensiktsmessig å redegjøre for de leksikalske forbindelsene bare én gang, dvs. i en samleartikkel, og henwise dit fra de andre lemmaene (jf. Svensén 1987:152–153).

Hos Berkov (1994:XXI) heter det i avsnittet om ordbokens oppbygning:

Dersom en hel rekke ord inngår i de samme type forbindelser, oppgis disse konstruksjonene bare ved det ordet som kommer først i alfabetet, mens det ved de øvrige bare gis henvisning etter oversettelsen. Denne henvisningen gis ved tegnet ⇒ (pil) og den glosen som leseren henvises til.

Som eksempel på dette angir Berkov oppslagsordet *četvérg* 'torsdag' med henvisning til *voskresén'e* 'søndag', der parallelle konstruksjoner for alle ukedager (som f.eks. *v četvérg* 'på torsdag') er samlet.

Hvilken enorm plassbesparelse dette kan gi, fremgår av følgende eksempler fra RIO:

2.1 Tallord

Her fungerer *pjat* 'fem' som grunnlemma. Under andre tallord markeres likheten med beskrivelsen i samleartikkelen med henvisende dobbeltpil:

пять числ. <ж^{8b}> fimm; ~ ма́льчиков {де́вочек, слов} fimm drengir {telpur, orð}; ~ю слова́ми í {ме́д} fimm orðum; им да́ли по ~ книг þeir fengu fimm bækur {sínar fimm bæurnar} hver {hvog o двух}, см тж по ④; ~ раз fimm sinnum, í fimm skipti; он при-ходил ~ раз hann kom fimm sinnum; че́рез ~ дней eftir fimm daga; ка́ждые ~ дней fimmta hvern dag, á fimm daga fresti; в пяти́ коломе́трах от сто́лицы fimm kílómetra frá höfuðborginni; к се́мь прибави́ть ~, {се́мь плу́с ~} бу́дет двена́дцать fimm við {plús} sjö eru tólf; из во́сьми вы́честь {от во́сьми отня́ть} ~, полу́чится три fimm frá átta eru þrjú; тепе́рь ~ часо́в klukkan er fimm; ро́вно в ~ (часо́в) klukkan (nákvæmlega) fimm, á slaginu fimm; он приде́т в ~ часо́в {часо́в в ~, о́коло пяти́ (часо́в)} hann kemur klukkan fimm {um fimmeytið}; по́сле пяти́ (часо́в) (einhvern tíma) eftir klukkan fimm; тепе́рь {бы́ло} без пяти́ (мину́т) ~ klukkuna vantar {vantaði} fimm mínútur í fimm; тепе́рь без два́дцати́ пяти́ (мину́т) ~ klukkan er fimm mínútur yfir hálf fimm; бы́ло без два́дцати́ (мину́т) ~ утра́ klukkan var tíu mínútur yfir hálf fimm um morguninn {að morgni (dags)}; он прише́л то́лько без че́тверти ~ (вече́ра) hann kom ekki fyrr en klukkuna vantaði korter í fimm (um kvöldið); он прише́л к пяти́ (часам) {до пяти́ (часо́в)} hann kom klukkan að verða fimm {fyrr klukkan fimm}; с пяти́ до во́сьми frá klukkan fimm til klukkan átta; у меня́ догово́ренность на ~ часо́в ég ætla að hitta mann {hef stefnumót} klukkan fimm; ему́ ~ лет hann er fimm ára (gamall^Δ); ей со́рок ~ лет hún er fjörutíu og fimm ára (gömul), hún er hálf fimmtug; ему́ лет ~ hann er á að giska fimm ára; де́вочка пяти́ лет fimm ára {vetra ust.} gömul telja; в ~ лет он бы́л ... þegar hann var fimm ára (gamall), var hann ...; ~ с полови́ной (ты́сячи) fimm og hálfur {hálf þúsund}, hálfur sjötti {hálf sjötta þúsund}; (в) ~ раз fimm sinnum, í fimm skipti; в ~ раз бо́льший fimm sinnum stærri {meiri, fleiri}; fimmfaldur⁵ {пятикратный}; увели́чить(ся) в ~ раз тж fimmfalda(st)³, ср тж вдво́е, раз I; ⇒ полови́на I 2. ж {оценка} (einkunnin f⁹) fimm, см пятёрка 2

вóсемь числ. <ж^{8*bΔ}> átta ⇒ пять
шесть числ. <ж^{8b}> sex ⇒ пять; через (каждые) ~ месяцев *тж* á misserisfresti;
 ~деся́т^Δ **числ.** sex tíu ⇒ пятьдесят, пять; ~со́т^Δ **числ.** sex hundruð
 два^Δ **числ.** м/с <ж две> tveir ⇒ пять; две сестры *tvær systur*; в ~ ра́за бо́льше
 heimingi {hálfu, tvöfalt} meiri {fleiri}, *см тж* три
 три^Δ II **числ.** þrjú ⇒ пять; ~ бо́льших сто́лá þrjú stór borð; ~ ста́рые кни́ги þrjár
 gamlar bækur; е́му (со́рок) ~ го́да hann er (fjögutíu og) þriggja ára (gamall); два~ го́да
 tvö-þrjú {tvö til þrjú} ár III *нескл.* *см* тройка 3; учи́тель поста́вил ей ~ ≈ kennarinn gaf
 henni þrjá
 четы́ре^Δ **числ.** fjórir ⇒ пять, три, ...◇ **играть в** ~ ру́ки spila³ fjórhent; **сиде́ть в**
 четы́рёх сте́нах híma^{2D} innan dуга; **отпу́стить ко́го-л. на все** ~ сто́роны láta^Δ e-n
 fara frjálсан ferða sinna

2.2 Ordenstall

Grunnlemma *þjátyj* 'femte':

пяты́й порядк. fimmti; ~ая глава́ fimmti kafli; ~ая страница́ (blað)síða fimm, fimmta síða; (в) ~ый раз í fimmta skipti(ð) {sinn}; в ~ом ве́ке á fimmtu öld; се́годня ~ое ма́я í dag er fimmti maí; э́то случи́лось ~ого ию́ля það gerðist fimmta júlí; се́йчас {уже́} ~ый час klukkan er (farin) að ganga fimm, klukkan er yfir fjögur; се́йчас полови́на ~ого {полпя́того} klukkan er hálf fimm; в ~ом часу́ klukkan að ganga fimm, milli (klukkan) fjögur og fimm, eftir klukkan fjögur; те́перь де́сять мину́т ~ого klukkan er tíu mínútur gengin í fimm {yfir fjögur}; он звони́л в ше́сть мину́т ~ого hann hringdi (klukkan) sex mínútur yfir fjögur {gengin í fimm}; в нача́ле ~ого rétt eftir klukkan fjögur; е́му иде́т ~ый год hann er á fimmta ári(nu) {kominn⁷ á fimmta ár(ið)}; е́му поше́л ~ый де́сяток hann er (kominn) yfir fertugt, hann er á fimmtugsaldri {kominn á fimmtugsaldur}; *см тж* пя́тая, раз I, полови́на 2, час 1, 2 Δ колесó ◇, колóнна ◇, пункт ◇, спи́ца

пятна́дцатый порядк. fimmtándi ⇒ пяты́й
восемна́дцатый порядк. átjándi ⇒ пяты́й
восьмо́й порядк. áttundi ⇒ пяты́й ...; е́му поше́л ~ де́сяток hann er (kominn) yfir sjöugt
шестóй порядк. sjötti ⇒ пяты́й, ... ◇ ~о́е чу́вство sjötta skilningarvitidⁿ⁴

2.3 Árstíðir

Grunnlemma er *vesná* 'vår':

весна^{1*d} ж <мн вёсны> vor n^4 ; этой ~ой í vor; síðastliðið vor, í vor sem leið (*тж текущего года*); próšлая ~á síðastliðið vor; vorið í fyrra (*тж прошлого года*); próšлой ~ой í fyrravor ↑; síðastliðið vor, í vor sem leið, á síðastliðnu vori ↑; той ~ой það vor, á því vori, þá um vorið; б́удущей ~ой í vor, næsta vor, á vori komanda; в одну ~у eitt vor(ið), vor eitt; той же ~ой, в ту же ~у sama vor; р́анняя ~á, náçало ~ы vorbygjun; в náçале ~ы í vorbygjun, á öndverðu vori; кон́ец ~ы endað vor, vorlok n^4 р́í; в кон́це ~ы, п́оздней ~ой síðla vors, að áliðnu vori; seint um vorið (*тж той весной*); seint í vor (*этой весной*); seint um vor (*одной поздней весной*); бы́лая р́анняя ~á það var snemma vors; р́анней ~ой snemma vors; snemma um vorið ↑; в п́ервую п́оловину ~ы framán af vori, á öndverðu vori; в середине ~ы á miðju vori, um mitt vor; (уж́е) наступ́ила ~á það er/var komið vor; наступ́ает ~á það er að koma vor; ~á наступ́ила ráno það voraði {vorið kom} snemma; ~á próšlá vorið er/var liðið; vorið leið; он ост́анется здесь на всю ~у hann verður hér í allt vor; всю ~у шли дожди það rigndi allt vorið {í allt vor *этой весной*}; ~ой 1997-го ѓода vorið 1997; в теч́ение ~ы с.м. веснóй Δ дру́жный 2, п́ризнак

зимá^{1*d} ж <В ег зиму> vetur m^{Δ} ⇒ весна́;

Det er viktig at uttrykk som er spesielle for VINTER, kommer etter pilen, f.eks.:

наступ́ает {наступ́ила} ~á тж vetur(inn) er að ganga {er genginn} í garð; среди ~ы, в середине ~ы тж um miðsvetrarleyti(ð), um miðsvetrarskeið...; в п́оздную зиму тж á útmánuðum, á ofanverðum vetri; он п́робыл там всю {ц́елую, ту, э́ту} зиму тж hann var þar vetrarlangt...

2.4 Måneder

Grunnlemma *ávgust* 'august':

ávgust^{1a} м ágúst $m^{4\Delta}$, ágústmánuður $m^{9\Delta}$; в ~е (м́есяце) í ágúst(mánuði); в náçале ~а í bygjun ágúst, í ágústbygjun; в с́амом náçале ~а fyrst í ágúst; в середине ~а um miðjan ágúst; в кон́це ~а í ágústlok, í lok ágúst; в ~е э́того ѓода í ágúst(mánuði); núna í ágúst *разг.*; í ágúst sem leið (*в минувшем*); в ~е б́удущего ѓода í ágúst (næsta ár), í ágúst að ári; в ~е п́рóшлого ѓода í ágúst í fyrra; í ágúst sem leið ↑; ~овский *прл* ágúst

Igjen ser vi at det er viktig å plassere uttrykk som ikke har paralleller i grunnlemmaet, etter pilen:

апрéль^{2a} м apríl m^0 ⇒ ávgust; п́ервого ~я с ним сы́грáли ш́утку hann hljór {var láttinn hlaura} apríl; с п́ервым ~лем! fyrsti apríl!; ~льский *прл* apríl
дека́брь^{2b} м desember m^0 , desembermánuður $m^{9\Delta}$ ⇒ ávgust; 31-ое декаб́рj тж gaml(a)ársdagur; ~ский *прл* desember

2.5 Etnonymer

En spesiell utfordring når det gjelder bilingvale ordbøker fra russisk til f.eks. nordiske språk består i at slaviske språk, inkl. russisk, danner og bruker konsekvent hunkjønnsvarianter til etnonyper: *norvežec* 'nordmann', *norvežka* 'norsk kvinne'; *datčanin* 'danske'; *datčanka* 'dansk kvinne', etc. Samtidig unngår russisk nøye å bruke adjektiver for å angi nasjonalitet, dvs. uttrykk av typen "Hun er norsk", "Han er tysk" osv. Dette redegjøres det grundig for i artikkelen *islandka* 'islandsk kvinne':

ислáндка^{3*a} ж íslendingur *m*^{5ab}, íslensk kona *f*^{1Δ} {stúla *f*^{1N} *молодая*; telra *f*^{1N} *девочка*}; oná ~ka hún er íslendingur {íslensk; frá Íslandi *из Исландии*}; emú hrávjatja ~ки hann er hrifinn af íslenskum stúlkum {konum}; ~ки добивáются равнопáвия konur á Íslandi {íslenskar konur} berjast fyrir jafnrétti; как тебе понрáвились ~ки? т ж hvernig leist þér á þær íslensku? *разг.*; см т ж íслáндец; ~ский *прл* íslenskur⁵; frónskur⁵ *поэт.*; ~ский язы́к íslenska *f*¹,

Det henvises fra andre kvinnelige etnonyper til *islandka*. Over 50% av alle henvisninger i RIO vha. ⇒ gjelder nettopp dette. Under bokstaven A finner vi f.eks.:

абисси́нка^{3*a} ж abessíníukona *f*^{1Δ} ⇒ íслáндка; ~ский *прл* abessínskur⁵; blá-lenskur⁵ *уст.*
абха́зка^{3*a} ж abkhazíukona *f*^{1Δ} ⇒ íслáндка
австрали́ец^{5*a} м ástralíumaður *m*^Δ, ástrali *m*^{1,3}; ~ийка^{3*a} ж ástrali *m*¹ ⇒ íслáндка;
 ~ийский *прл* ástralskur⁵
австри́ец^{5*a} м austurríkismaður *m*^Δ; ~ийка^{3*a} ж austurríkiskona *f*^{1Δ} ⇒ íслáндка
азербáйджа́нец^{5*a} м, ~ка^{3*a} ж aseri *m*¹, azerbajdzhani *m*¹ ⇒ íслáндка
алба́нка^{3*a} ж albönsk kona *f*^{1Δ} ⇒ íслáндка; ~ский *прл* albanskur⁵; ~ский язы́к albanska *f*¹
алжи́рец^{5*a} м, ~ка^{3*a} ж alsíri *m*¹, alsíringur *m*^{5ab} ⇒ íслáндка;
америка́нец^{5*a} м ameríkumaður *m*^Δ; amerikani *m*¹ (*преим. житель США*); bandaríkjamaður (*житель США*); kani *m*¹ *разг.*; ~ка^{3*a} ж amerísk {bandarísk ↑} kona *f*^{1Δ} ⇒ íслáндка; ~ский *прл*
англича́нин¹¹ м englendingur *m*^{5ab}; ~ка^{3*a} ж ensk kona *f*^{1Δ} ⇒ íслáндка

3 Sluttord

Jeg har begrenset denne redegjørelsen til to viktige faktorer som er med på å bestemme fremstillingen av ordboksteksten i en bifunksjonal tospråklig ordbok utfra den målsetning å spare plass og formidle den leksikografiske informasjon til brukeren på en presis og konsentrert måte. Men plassbesparing og fortetting kommer til uttrykk på flere måter i RIO, ikke minst vha. koder, strukturindikatorer og andre symboler som knytter seg til enkelte informasjonstyper. Dette er det ikke anledning til å drøfte nærmere i denne omgang. Berkov 1994 gir en god innføring i og oversikt over de fleste av disse og lignende løsninger.

Litteratur

Ordbøker

- Berkov, Valerij 1994: *Russisk-norsk ordbok*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- DIO 1992 = *Dönsk-íslensk orðabók*. Hovedredaktører: Hrefna Arnalds/Ingibjörg Johannesen. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- EIO 1984 = Sören Sörenson o.fl.: *Ensk-íslensk orðabók með alfræðilegu ívafi*. Reykjavík: Örn og Örlygur.
- NIO 1987 = Hróbjartur Einarsson: *Norsk-ísländsk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- DIO 1957 = Freysteinn Gunnarsson: *Dönsk-íslensk orðabók*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- CIED 1989 = Sverrir Hólmarsson/Christopher Sanders/John Tucker: *Concise Icelandic-English Dictionary*. Reykjavík: Iðunn.
- IS = Svavar Sigmundsson (ritstj.): *Íslensk samheitaorðabók*. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- NS = Dag Gundersen: *Norsk synonymordbok*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag
- SIO 1982 = Gösta Holm/Aðalsteinn Davíðsson: *Svensk-ísländsk ordbok*. Lund/Reykjavík: Walter Ekstrand Bokförlag/Almenna bókafélagið.
- Slovar' sinonimov 1968 = Aleksandrova, Z. E.: *Slovar' sinonimov russkogo jazyka*. Moskva: «Sovetskaja Enciklopedija».
- Slovar' sinonimov russkogo jazyka* 1970. Tom I-II. Hovedredaktør A. P. Evgen'eva. Leningrad: «Nauka».
- Webster 1978 = *Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language*. Unabridged. Second Edition. Collins World.

Sekundær litteratur

- Svensén, Bo 1987: *Handbok i lexikografi*. Stockholm: Esselte studium.
- Scando-Slavica 1980 = Instructions to Contributors. I: *Scando-Slavica*, Tomus 26, 199–201.
- Wolski, W. 1991: Formen der Textverdichtung im zweisprachigen Wörterbuch. I: *Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie* III. Red. Franz Josef Hausmann/Oskar Reichmann/Herbert Ernst Wiegand/Ladislav Zgusta. Berlin/New York: de Gruyter, 2837–2854.